

3/2012. PJE

A Kúria Polgári Kollégiumának Jogegységi Tanácsa, a Kúria Pfv. I. ítélkező tanácsa által, a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bszi.) 32. § (1) bekezdés b) pontja alapján előterjesztett jogegységi indítvány folytán indult jogegységi eljárásban meghozta a következő

j o g e g y s é g i h a t á r o z a t o t

A végrendelet tanújának az okiratot a rá jellemző, szokásos módon kell aláírnia. A tanú aláírását sem neve kezdőbetűjének feltüntetése, sem olvashatatlan írásjel vagy a tanú ügyvédi bélyegzőjének használata nem pótolja. A tanú személyének magából az okiratból megállapíthatónak kell lennie.

I n d o k o l á s :

I.

A Kúria Pfv. I. ítélkező tanácsa jogegységi eljárást indítványozott, mert a Pfv.I.22.193/2011. számú felülvizsgálati eljárás során, el kívánt térni a Kúria Pfv. II. ítélkező tanácsának elvi bírósági határozatként közzétett, EBH.2006.1412. számú határozatától abban a jogkérdésben, hogy milyen alaki követelmények érvényesítése indokolt a végrendeleti tanú aláírásával szemben. A jogegységi határozat meghozataláig a folyamatban lévő felülvizsgálati eljárást felfüggesztette.

A jogegységi indítványban megjelölt perek végrendelet érvénytelenségének a megállapítása iránt indultak és a mindkettőben irányadó tényállás szerint, a keresettel támadott végrendeletet az okiratszerkesztő ügyvéd bélyegzőlenyomatával látta el, valamint lakcímének, továbbá tanúkénti minőségének feltüntetése mellett, az okiratot tanúként is aláírta. A felperesek keresetükben azért kérték a végrendeletek érvénytelenné nyilvánítását, mert az okiratszerkesztő ügyvéd aláírása mindkét esetben csupán néhány betűre emlékeztető írásjelet tartalmazott, amely álláspontjuk szerint nem felelt meg a tanú aláírásával szemben támasztott és a Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározott alaki

követelményeknek.

A Kúria Pfv. II. ítélkező tanácsa - az EBH2006. 1412. szám alatt közzétett - elvi határozatában kifejtette, hogy a végrendelet tanújának aláírását sem neve kezdőbetűjének feltüntetése, sem olvashatatlan írásjel vagy a tanú ügyvédi bélyegzőjének használata nem pótolja. Rámutatott, hogy a végrendelet alaki kellékeire vonatkozó és a Ptk. 629 § által meghatározott anyagi jogi szabályok alkalmazása során, a magánokiratokra vonatkozó eljárásjogi rendelkezéseknek nincs ügyszintű relevanciájuk. Ezért abból indult ki, miszerint az aláírás szokásos módja: a családi és utónév együttes használata, amely az érvényességi feltételeknek akkor is megfelel, ha az nehezen vagy alig olvasható. Kiemelte, hogy az írásbeli magánvégrendeletnél a tanúk szerepe az, hogy az örökhagyó névaláírását - tanúkenti minőségük feltüntetése mellett - aláírásukkal hitelesítsék. Utalt arra, hogy a törvény az örökhagyó névaláírásának hitelesítését csak tanúk alkalmazásával teszi lehetővé, a hitelesítés más módját [(közjegyzői tanúsítvánnyal (BH2000. 446. jogeset), a végrendeletkező aláírásának a végrendeleti tanúk előtt sajátjaként történő elismerésével (Pfv.V.22.402/1993., Pfv.V.20.536/1995.)) a bírói gyakorlat nem fogadja el. Ennek megfelelően a végrendeleti tanú aláírása sem helyettesíthető nevének kezdőbetűjével, vagy olvashatatlan írásjellel. Az aláírást pedig az ügyvédi bélyegző használata sem pótolja. Ezért nem osztotta a jogerős ítélet azon megállapítását, miszerint a tanú által magáénak elismert név kezdőbetűjének, olvashatatlan írásjelnek, valamint az ügyvédi bélyegzőnek a használatával az anyagi jogszabályban előírt alaki kellék (az aláírás) teljesült.

Ezzel szemben a jogegységi indítvány érvelése szerint, sem a Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontjának nyelvtani értelmezéséből, sem pedig a jogintézmény rendeltetéséből nem vonható le olyan következtetés, hogy az aláírás szokásos módjának csak a családi és utónév együttes használata felelne meg. A végrendelet alaki kellékeinek ilyen megszorító értelmezése esetén figyelmen kívül marad az a tapasztalati tény, hogy az emberek a mindennapi életben a legkülönbözőbb aláírásmódokat használnak. A végrendeleti tanú aláírásával szemben nem az a követelmény, hogy megfeleljen az aláírás szokásos módjának, hanem hogy az illető tanú szokásosan azt alkalmazza aláírásként és a tanú neve magából a végrendeletből, mint okiratból, külön bizonyítás nélkül megállapítható legyen. Semmilyen garanciális szabály nem sérül ugyanis abban az esetben, ha a tanú személyazonosságához kétség azért nem fér, mert személye az okiratszerkesztéshez használt ügyvédi bélyegző lenyomatával és lakcímének feltüntetésével beazonosítható.

A Legfőbb Ügyész írásban kifejtett és szóban is fenntartott állásfoglalása szerint a Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontja alkalmazásában a végrendeleti tanú aláírásával szemben fő szabályként az a követelmény, hogy az illető tanú szokásosan azt alkalmazza aláírásaként és a tanú neve magából a végrendeletből, mint okiratból külön bizonyítás nélkül megállapítható legyen. Az adott ügyben azonban mindig az egyedi bizonyítás eredményétől függően állapítható meg az örökhagyó névaláírásának - a tanú által biztosítani hivatott, jogszabály által megkövetelt - hitelessége.

III.

1) A vizsgált szabály rendszertani elhelyezkedése

A végrendeletnek az örökhagyó, valamint a tanúk részéről történő aláírására vonatkozó és a Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározott előírások elemzése során abból kell kiindulni, miszerint ezek a szabályok rendszertanilag a Polgári Törvénykönyv Ötödik részének, a „Végrendelet” címet viselő fejezetében, az írásbeli magánvégrendelet alaki érvényességi kellékei között helyezkednek el. Hiányukhoz a jogalkotó az érvénytelenség jogkövetkezményét fűzi. Ebből okszerűen az következik, hogy a törvény e rendelkezései olyan anyagi jogi szabályok, amelyek jogi jellemzőit és működését a polgári anyagi jogi alapelvek határozzák meg.

2) A végrendeleti tanú aláírásának elvi alapjai:

Az öröklésjogi jognyilatkozatok értelmezésére vonatkozó tételes rendelkezést a Polgári Törvénykönyv nem tartalmaz, ezért azt a bírói gyakorlat a szabályozás jogi jellegéből vezette le. Eszerint az öröklési jogviszonyokra irányadó rendelkezések - szemben a kötelmi jogi szabályokkal - általában kogensek, amelyben kifejeződik a jogalkotónak a szabályoktól való eltérést meg nem engedő akarata. Ez alól a bírói gyakorlatban egy kivételes esetkör alakult ki, amelynek lényege, hogy a végrendeletet kétség esetén úgy kell értelmezni, hogy az örökhagyó akarata a lehetőség határai között a legmesszebbmenően érvényre jusson és a végrendelet érvényes legyen. (favor testamenti elve, PK 82. számú állásfoglalás) Mivel kogens szabály alóli kivételről van szó, a bírói gyakorlat gondosan kimunkálta a favor testamenti érvényesülésének a határait is. Több közzétett eseti döntésben és nagy számú közzétételre nem került határozatban rögzítette ugyanis, hogy az örökhagyó akaratának feltárásával alakilag hibás végrendelet nem tehető érvényessé. (BH.2010. 247; BH1995. 34; BH1994. 315; BH1986. 234; Pfv.II.20.248/2001; Pfv.II.20.106/2001; Pfv.V.22.624/1993.) A hivatkozott kollégiumi állásfoglalásból, valamint az iránymutató eseti döntésekből egyértelműen levonható az a következtetés, miszerint a végrendelet

alaki kellékeit olyan kogens szabályok határozzák meg, amelyek alkalmazásával kapcsolatban sem az akarati elv érvényesítésének, sem pedig kiterjesztő értelmezésnek nincs helye, a törvény azok maradéktalan teljesülését kívánja meg.

Az allograf végrendelet érvényességének a Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározott feltétele - egyebek mellett - hogy azt az örökhagyó és a két tanú egyaránt aláírja. A fent kifejtettek következtében a bírói gyakorlatban az örökhagyó és a tanú aláírása között jelentős elvi különbségek mutathatók ki. Ez abban jelölhető meg, hogy az örökhagyó aláírásával kapcsolatban érvényesül, míg a tanúk aláírásával kapcsolatban nem érvényesül a favor testamenti fent vizsgált alapelve. Az örökhagyó aláírása ugyanis - amellet, hogy formai kellék - egyben része az örökhagyó nyilatkozatának is, aki ezzel nyilvánítja ki, hogy a végrendeletben foglaltak az ő akaratát tartalmazzák. Erre vezethető vissza, hogy e téren mind a jogtudomány, mind pedig a bírói gyakorlat megengedő módon, a favor testamenti elvét alkalmazza. Ez jelenik meg a Legfelsőbb Bíróság azon iránymutató eseti döntésében is, amelyben a végrendeletet érvényesnek fogadta el úgy is, hogy arra az örökhagyó a családi és utóneve helyett a végrendelettel érintett személyek körében ismert becenevét írta. (BH1973. 124)

A végrendeleti tanúk aláírásával kapcsolatban azonban a favor testamenti alkalmazásának sem tételes jogi, sem elvi alapja nem lehet. Ez ugyanis az allograf végrendeletnek a Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontja által meghatározott olyan alaki kelléke, amely - a fent részletesen leírt érvek és iránymutatások értelmében - az örökhagyó szándékának és akaratának elemzésével nem orvosolható. E szabályozás szigorúan kogens jellegére utal, hogy a bírói gyakorlatban a végrendeleti tanú aláírását sem az ügyvéd ellenjegyzése, (BH2008. 122; BDT2012. 2772.) sem a fél aláírásának közjegyzői hitelesítése, (BH2000. 446.) sem az örökhagyó szóbeli nyilatkozata (Pfv.V.20.536/1995/6; Pfv.V.22.402/1993/3.) nem pótolja. Mindebből okszerűen az következik, hogy a tanú aláírásának a végrendeletről kiállított okiraton olyan formában kell megjelennie, amely a törvény előírásait minden további magyarázat, vagy értelmezés nélkül, maradéktalanul kielégíti.

3. A törvényben meghatározott „aláírás” fogalom jelentése

A továbbiakban azt kellett megvizsgálni, hogy a Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontjának az alkalmazása szempontjából mi fogadható el a törvény előírásait kielégítő aláírásnak. Abból kellett kiindulni, miszerint az „aláírás” fogalom tartalmát és jelentését az öröklési jog szabályai nem határozzák meg és azok nem tesznek különbséget szokásos, vagy nem szokásos aláírás közt sem. Ezért annak fogalmi elemeit a bírói gyakorlatnak kellett kimunkálnia. Ennek során

rendező elvként azt kellett szem előtt tartani, hogy a szavaknak a mindennapi életben elfogadott, általános jelentéséből kiindulva, a mai korban élő, átlagos szókinccsel és nyelvi ismeretekkel rendelkező ember számára mit jelent az „aláírás” kifejezés.

E megközelítésben az „aláírás” fogalom hétköznapi jelentésének lényeges eleme, hogy az közvetlenül az aláírótól való származását fejezi ki és célja e személy különböző élethelyzetekben történő azonosítása. Az aláírásnak történetileg kialakult, szokásos módja, hogy az aláíró az iraton a családi és utónevét tünteti fel. Jellemző vonása annak rendszeres és viszonylag nagy számú alkalmazása, amelynek során mind a formai, mind a képi megjelenést illetően kialakulnak bizonyos egyénre jellemző egyedi sajátosságok. Ezek magukba foglalják egyrészt azt, hogy az illető az aláíráskor hogyan használja a nevét, másrészt, hogy ezt milyen grafikai kép formájában jeleníti meg. Ennek eredményeként mindenki rendelkezik egy egyénre jellemző, „szokásos aláírással”, mely az általa kialakított egyedi aláírás formát és aláírás képet jelent. A végrendeleti tanú aláírás-hitelesítő funkciója ezzel áll összefüggésben.

4) A tanúk közreműködésének rendeltetése

Az allograf végrendelet megalkotásában a tanúk közreműködésének az a rendeltetése, hogy egyrészt a végrendelező személyazonosságát igazolják, (Ptk. 631. § a) pontja) másrészt pedig az örökhagyó aláírását hitelesítsék. (Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontja) E hitelesítő funkció betöltéséhez a Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontjának kogens szabálya által meghatározott feltételeknek maradéktalanul meg kell valósulniuk és bármelyikük hiánya elvezethet a végrendelet érvénytelenségéhez. Ezek a követelmények részben megegyeznek a más által írt teljes bizonyító erejű magánokiratnak a Pp. 196. § (1) bekezdés b) pontja által meghatározott formai kellékeivel. Megállapítható azonban, hogy a végrendelet alaki követelményeire irányadó szabályok a magánokirathoz képest speciálisabbak és hiányukhoz eltérő jogkövetkezmény fűződik. Ezért a végrendelet alaki érvényességére az említett eljárásjogi szabályok nem hatnak ki. A végrendelet formai kellékeire vonatkozó szabályok kogens jellegéből következik, hogy a végrendeleti tanú az örökhagyó aláírását hitelesítő funkcióját akkor töltheti be, ha mind a személye, mind pedig tanúi minősége magából az okiratból kitűnik. Mivel alaki kellékről van szó, amelyet magának az okiratnak kell tartalmaznia, erre nézve bizonyítás nem folytatható le. Emellett a végrendeleti tanú aláírásával kapcsolatban az értelmezési szabályok alkalmazására sincs jogi lehetőség, mert értelmezni csak érvényesen létrejött végrendeletet lehet, amely feltételezi a tanú szabályszerű aláírását.

A tanú közreműködésének rendeltetéséből származó és a végrendeleti tanú aláírásával szemben érvényesülő, fent írt követelményeknek a tanú akkor tesz eleget, ha az okiratot a rá jellemző, általa rendszeresen alkalmazott, szokásos névformát és írásképet tartalmazó aláírásával látja el. Ennek legalább olyan mértékben kell olvashatónak lennie, hogy abból a tanú személye kideríthető legyen. Elfogadható azonban az is, ha a tanú az olvashatatlan aláírása mellett a nevét olvasható módon is feltünteti. Ennek hiányában azonban az olvashatatlan aláírás az aláíró személyének azonosítására nem alkalmas. Ugyanilyen okból nem felel meg a végrendeleti tanú aláírásával szemben támasztott jogszabályi követelményeknek, ha aláírásként csupán neve kezdőbetűjét tünteti fel. Az ügyvédi bélyegző használata pedig önmagában csak arra utal, hogy az adott okirat ügyvéd közreműködése mellett készült. Amennyiben az okiratszerkesztő ügyvéd végrendeleti tanúként is közreműködik, nem mellőzhető, hogy a végrendeletet a megfelelő helyen aláírja és e minősége magából az okiratból kitűnjön.

IV.

A kifejtett indokok alapján a jogegységi tanács a bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása érdekében (Bszi. 25. §.) a rendelkező részben foglaltak szerint határozott és a határozatát a Bszi. 42. §-ának (1) bekezdése alapján a Magyar Közlönyben közzéteszi.

Budapest, 2012. november 12.

**Dr. Wellmann György s.k.
a jogegységi tanács elnöke**

**Dr.Molnár Ambrus s.k.
előadó bíró**

**Dr.Harter Mária s.k.
bíró**

**Dr.Makai Katalin sk.,Dr.Csentericsné Dr.Ágh Bíró Ágnes sk
bíró bíró**

A kiadmány hitelélül:

(Safranyikné Nyáregyházi Klára)
tisztviselő